

پژوهشی پیرامون ایل زند در استان مرکزی

موقعیت و پراکندگی ایلات استان مرکزی

استان مرکزی بواسطه شرایط اکولوژی ویژه‌ای که دارد در زمانهای مختلف تاریخی ایلات متعددی را که خصوصیات و ویژگیهای فرهنگی خاص داشته‌اند، در خود جای داده است. ایلات استان مرکزی چون سایر ایلات ایران با وجود مشکلات و معضلات فراوان صور ویژه نظام اقتصادی اجتماعی خویش را همچنان حفظ کرده‌اند. موقعیت توپوگرافی منطقه بر مسیر کوچ تأثیر گذارده و بهمین دلیل جابجایی چه در حوزه استان مرکزی و چه در خارج از استان از چند کیلومتر تا حدود چهارصد کیلومتر انجام می‌گیرد. کوچ بیشتر در دو قلمرو دشت و ارتفاعات که اغلب از اوایل بهار آغاز و تا اواخر پاییز ادامه دارد صورت می‌گیرد. شیوه دامداری از نوع داشت و بستن دام و پرواربندی است.

کشاورزی و قالی‌بافی و گلیم‌بافی فعالیت‌های جنبی آنان را تشکیل می‌دهد.

ایلاتی که در سطح استان مرکزی پراکنده‌اند عبارتند از ایل شاهسون (ایلسون) با طایفه‌های مستقل، ایل زند (لك)، ایل کله‌کوئی، ایل خراسانی، ایل راوه‌ای، ایل میش‌مس، ایل کلهر، ایل خلج. که از این میان ایل زند (لك) مورد بحث قرار می‌گیرد.

ایلات استان مرکزی

ایل زند (لك)

پیشینه تاریخی :

ایل زند از ایلات اصلی ایران است که به زبان ایرانی اصیل با اندکی تحریف صحبت می کند. ایل زند در ابتدا در یورت قدیم خود ملایر و در محلی موسوم به (پری) مقام داشته و هرگز سربه اطاعت عثمانی و افغان فرود نیاورده است. نادرشاه در زمان خلع شاه تهماسب ایل زند را مانند بختیاری ها بحدود خراسان کوچاند و پس از قتل وی تمام ایشان به محل اول خود بازگشتند.

اصولاً ایل زند به سه دسته کلی تقسیم شده اند دسته اول زند «بگله» دوم زند «هزاره» و سوم «زند خراجی».

احتمالاً ایل زند بسرمداری محمد کریم خان از سال ۱۱۶۳ وارد مبارزات سیاسی شده و در سال ۱۱۷۳ بدون معارض فرمانفرمای تمام ایران گردید، البته بجز خراسان که کریم خان آن ایالت را بپاس خدمات نادرشاه و احترامات و بطور نان خانه به اولاد وی واگذار کرد و شاهرخ و اولادش در مشاجرات با یکدیگر عرض حال را بنزد کریم خان می بردند و گذشته از آنکه بیم حمله او را نداشتند به کمک و احسان او نیز امیدوار بودند.

طایفه زند قریب شصده خانوار هستند از شعب لك جزو عشیره لر که از پنج تیره تشکیل یافته است طاهرخان - علیان - محمد صالح - آغاغنی تاریخ کردستان مردوخ
۱- مجله یادگار سال سوم شماره پنجم مقاله نکاتی چند در باب تاریخ زندیه بقلم عبدالحسین نجم آبادی

لك : لر ها چون کردها را حقیر می شماردند آنها را لك می خواندند نگاه کنید مردم شناسی ایران هنری فیلد ترجمه عبدالله فریار
لك : یکی از ایلات لسا است که صد هزار نفر جمعیت دارد و بهمین جهت آنها را لك گفته اند یعنی صد هزار. این ایل از شش شعبه تشکیل یافته سلله ، لاله ، دلفان ، ترهان ، دالوند ، زند. نگاه کنید به تاریخ کردستان مردوخ

هنوز سه روز از مرگ کریم‌خان زند نگذشته بود - ۱۳ صفر ۱۱۹۳ - که بازماندگان و خوانین زند درستیزخوینی با یکدیگر باعث انهدام قدرت ایل زند شدند و این امر راه را برای به قدرت رسیدن آغا محمدخان قاجار هموار کرد. وی در ابتدا بسیاری از افراد ایل زند را به اطراف قم تبعید کرد که از آن زمان تا کنون به نام لکها و یا زندها همچنان بصورت نیمه-کوچرو و یا اسکان یافته، در بعضی موارد با حفظ ویژگیهای نظام عشایری، در اطراف شهرستان قم، ملایر، فراهان، اطراف اراک، راونج، قلعه چم، نیزار، مجدآباد، حصار سرخ، خرم‌آباد، حاجی‌آباد، حسین‌آباد، ونارج پراکنده‌اند.

شرایط اقتصادی - اجتماعی

نظام اقتصادی - اجتماعی این ایل مانند سایر ایلات ایران دستخوش تحول و گسستگی شده است و هنوز برخی از تیره‌های این ایل بطور پراکنده و ویژگیهای حیات ایلی را حفظ کرده و از حافظان دامپروری سنتی این مرز و بوم می‌باشند.

جایجایی ایل از اوایل بهار آغاز و تا اوایل پاییز بطول می‌انجامد و بُرد آن چند صد کیلومتر است.

باتوجه به زیرکشت بردن اغلب اراضی و مراتع توسط روستاییان، بهره‌برداری بی‌رویه از مراتع، مشخص نبودن مرتع و مناسب نبودن آن جهت تعلیف دام اجاره سنگین سوفالی‌های روستاییان که برای هر هکتار حدود ۱۰۰۰ تومان برای دوماه باید پرداخت شود و نبودن راه مشخص کوچ بسیار مشکل شده است بهمین لحاظ اغلب عشایر منطقه ابتدا پس از اجاره محل مناسب دام را به وسیله ماشین و یا قطار به محل مورد نظر می‌برند که این کار خود مقرون بصرفه نیست و سپس خانواده را بدنبال به محل مورد نظر می‌آورند لذا چنانچه در آینده فکری جهت رفع این

سوفالی: باقیمانده ساقه‌گندم بعد از درو اطلاق می‌شود.

مشکلات نشود اینان چون سایر طایفه و تیره‌های دیگر ایل خود اسکان اختیار نموده و با فروش دام راهی روستاها و شهرها خواهند شد و به خیل مصرف‌کنندگان جامعه خواهند پیوست که خود مشکلات دیگر اقتصادی اجتماعی در پی خواهد داشت.

پراکندگی و ییلاق و قشلاق تیره‌های مختلف ایل زند

۱- تیره اروند: بخشی از این تیره در روستاهای و نارچ و بخشی در نیزار و حاجی‌آباد لکها و بخشی نیز در اطراف شهر قم مستقر می‌باشند که حدوداً ۱۰۰ خانوار از روستای و نارچ و حدود ۸۵ خانوار از نیزار بافتن عشیرتی خویش را حفظ کرده و بصورت نیمه کوچ رو نه‌ماه از سال را در ییلاق بسر برده و جایجا می‌شوند. مسیر کوچ این تیره بترتیب از طریق سلفچگان بطرف اراک (کوچه گردو) تا اطراف ساوه قرنی جوجین، ملک‌آباد و یل‌آباد بوده که البته هر سال می‌تواند بعلت مشکلات یاد شده محل ییلاق متغیر باشد.

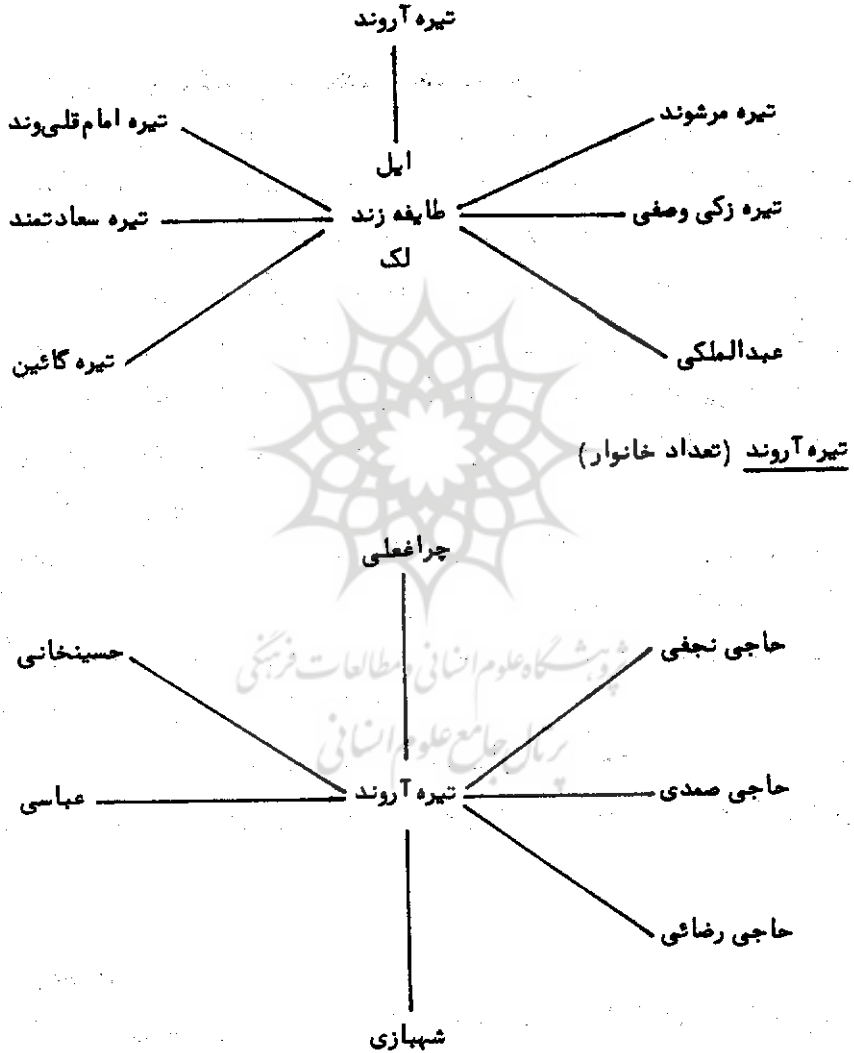
شغل جنبی اغلب این طایفه قالی‌بافی است که آن‌هم بعلت مشکلات گوناگون چون کمبود مواد اولیه و گران بودن نخ، پشم، رنگ و یا مشکل مواد گران و واسطه‌گران و همچنین عدم حمایت از صنایع سنتی چنددان رواجی ندارد و روبه اضمحلال است.

تعداد کل دام بین فصل بهار و زمستان از ۲۵۰۰۰ تا ۱۷۰۰۰ هزار متغیر است زبان آنان بین لری و ترکی و کردیست و مذهبشان شیعه اثنی عشر است.

تیره مرشوند

۲- بخشی از این تیره در روستای قله چم و یا اطراف حصار سرخ و نیزار و حاجی‌آباد لکها و امامزاده عبدالله و اطراف شهر قم (زندآباد) مستقر می‌باشند و تنها حدود ۴ خانوار از روستای قله چم و حدود ۱۵ خانوار

سازمان بندی ایل زند

از حصار سرخ همچنان حیات نیمه کوچ نشینی را با تمام مشکلات عدیده آن ادامه می دهند. تعداد دام آنان بین ۲۵۰۰۰ تا ۱۷۰۰۰ هزار در بهار و زمستان متغیر است و مسیر کوچ بیلاق بترتیب مسیر بالای خمین و مرزپایین نزدیک ورچه و بطرف درود و گاهی تا اطراف ساوه و یا منطقه بایرخان باغریک سلفچگان صالح آباد نوبران فرقان مقصود آباد و چهارفهرله می باشد. سایر تیره های طایفه زندی یا در اطراف شهر قم محله زند آباد و مهر آباد و یا در حاجی آباد لکها و یا در تهران اسکان یافته اند و یا به نحوی شیوه اقتصادی زندگی عشایری را حفظ کرده ولی پیوندهای اجتماعی را از دست داده است و یا برعکس شیوه اقتصادی اجتماعی را حفظ نموده ولی کوچ نمی نمایند نمونه بارز آن را می توان در محله های شهر قم بوضوح مورد مشاهده قرارداد که خود مشکل اجتماعی مهمی است. با برنامه های صحیح و راه حل های منطقی می توان این مشکل را تقلیل و یا تا حدودی حل کرد.